

Renesančné pápežstvo a jeho stručná charakteristika (1447 – 1534)

Branislav Krasnovský

30. júna 2020 ✝ Cirkev ✝ Pápežstvo

Odporcovia katolíckej Cirkvi vnímajú renesančné pápežstvo ako negatívnu súčasť katolíckej histórie. Kritici katolíckej Cirkvi radi poukazujú na morálne prehrešky pápežov, nepotizmus, kritizujú ochotu renesančných pápežov riešiť existujúce problémy politickou cestou, alebo poukazujú na prehrešky v oblastiach morálky. Odmietajú však akceptovať skutočnosť, že renesančné pápežstvo je reakciou na náročnú dobu a krízu, v ktorej sa Pápežský štát ocitol a tieto problémy museli jednotliví renesanční pápeži riešiť. Na druhej strane kritici katolíckej Cirkvi pomerne často s neochotou priznávajú zásluhy renesančných pápežov v oživovaní antiky v dobových kontextoch kresťanskej kultúry. Takmer všetci renesanční pápeži boli ale nadšenými mecenášmi umenia a vďaka nim môžeme dodnes obdivovať skvosty renesančného umenia, minimálne na Apeninskom polostrove.

Mikuláš V. (1447 - 1455)

Prvým renesančným pápežom v histórii bol Mikuláš V. (1447 – 1455). Jeho pontifikát sa niesol v znamení útokov moslimských Turkov, tí v roku 1453 dobyli Konštantínopol a zničili tak Byzantskú ríšu. Počas Mikulášovho pontifikátu Turci ohrozovali Balkán, no hlas pápeža Mikuláša V., ktorý volal po Krížovej výprave proti Turkom, európski panovníci neakceptovali, rovnako ako neakceptovali jeho hlas volajúci po zjednotení talianskych mestských štátov. Mikulášovi V. sa však úspešne podarilo ukončiť obdobie dlhotrvajúcich schiziem v dejinách Cirkvi.

Mikuláš V. je považovaný za prvého významného renesančného mecenáša umenia. Snažil sa z Ríma urobiť centrum umenia a literatúry, použil mramor z Kolosea na obnovu rímskych kresťanských pamiatok a predložil prvé návrhy na vytvorenie Baziliky sv. Petra. Pre Mikuláša V. sa humanizmus a renesancia stali nástrojmi kultúrneho obohatenia a intelektuálneho rozvoja Ríma.

Pápež Mikuláš V. sa významnou mierou zaslúžil za výdatného príspevku Enocha z Ascoli a Giovanniho Tortelliho a iných renesančných vedcov aj o rozvoj a rozšírenie Vatikánskej knižnice. Po páde Konštantínopolu privítal Mikuláš V. v Ríme významných byzantských učencov, ktorí pred Turkami museli utiecť do exilu. Takisto zamestnal Lorenza Vallu, ten prekladal z gréčtiny do latinčiny diela antických autorov, to všetko ešte pred vznikom kníhtlače. Vďaka Mikulášovi V. sa do Vatikánskej knižnice dostalo množstvo gréckych písomných diel, ktoré by ináč boli osmanskými Turkami zničené.

Počas pontifikátu Mikuláša V. sa reštaurovali hlavné rímske baziliky a rímske kostoly vrátane Sant ,Apostoli, Sant' Eusebio, San Lorenzo Fuori le Mura, Santa Maria v Trastevere, Santa Prassede, San Salvatore, Santo Stefano Rotondo, San Teodoro, San Celso a i. Mikuláš V. predložil prvé návrhy na výstavbu známej Baziliky sv. Petra. Veľmi pozitívne Mikuláša V. hodnotil jeho priateľ, pápežský legát Aeneas Silvius Piccolomini,

ktorý sa neskôr stal pápežom Piom II.

Kalixt III. (1455 - 1458)

Po smrti Mikuláša V. sa stal pápežom Kalixt III. (1455 – 1458). Ten bol po takmer tisícich rokoch znova ďalším zo Španielov na pápežskom stolci. Kalixt III., vlastným menom Alfonso Borgia, bol prvým predstaviteľom rodiny Borgiovcov, ktorí sa stali neoddeliteľnou súčasťou dejín renesančného Pápežského štátu. Pôsobil vo vrcholnej funkcii len tri roky, s jeho menom je spätý nepotizmus (rodinkárstvo), jeho diplomatické schopnosti si vysoko cenil už Mikuláš V.

Podobne ako Mikuláš V., aj Kalixt III. nabádal ku krížovej výprave proti osmanským Turkom, ktorí dobyli Byzantskú ríšu. V roku 1453 padol Konštantínopol, pod byzantským vplyvom sa udržalo len mesto Trapezunt na dnešnom tureckom pobreží, toto mesto však Turci dobyli v roku 1461. Západoeurópski panovníci boli ku Kalixtovým výzvam ľahostajní, s Kalixtom sa stotožňoval len uhorský miestodržiteľ Ján Hunyadi a neskôr uhorský panovník Matej Korvín. Ján Hunyadi získal od pápeža Kalixta pomoc v podobe 7 000 pápežských žoldnierov a trinástich vojnových lodí, pričom Ján Hunyadi potom v júli roku 1456 v bitke pri Belehrade Turkov porazil.

V bojoch proti Turkom sa ako duchovná a morálna autorita prejavil františkánsky žobravý mních Ján Kapistránsky, pôvodom zo stredného Talianska. Ján Kapistránsky sa už v mladosti preslávil v Taliansku ako zručný mediátor sporov a predovšetkým ako veľký kazateľ. Činný bol aj literárne – napísal niekoľko diel o vieroučných otázkach, morálnych problémoch, cirkevnom práve či dejinách františkánskej rehole. Ján Kapistránsky zomrel v októbri 1456, niekoľko mesiacov po víťazstve nad Turkami pri Belehrade v júli 1456. Vďaka presvedčivému víťazstvu kresťanov nad Turkami pri Belehrade ustanovil potom pápež Kalixt III. sviatok Premenenia Pána (6. augusta). Víťazstvo pri Belehrade je vnímané rovnako pozitívne ako víťazstvo kresťanskej flotily nad Turkami v bitke pri Lepante v roku 1571, po ktorom bol ustanovený sviatok Panny Márie Ružencovej (7. októbra).

V súvislosti s bitkou pri Belehrade sa traduje, že sv. Ján Kapistránsky videl pred bojom padnúť na zem ohnivú strelu, na ktorej sa nachádzali slová: *„Neboj sa Ján, zvíťazíš nad Turkami mocou môjho mena a Kríža, ktorý nesieš“*. Krátko pred bitkou pri Belehrade sv. Ján Kapistránsky duchovne burcoval a povzbudzoval uhorských a pápežských križiakov slovami: *„Budte vytrvalí, bojujete za Ježiša Krista a jeho Cirkev“*. Hoci mali Turci takmer 50-násobnú prevahu, nedokázali odhodlaným kresťanským vojakom odolať. Samotní kresťanskí vojaci pripisovali svoje víťazstvo Božiemu zásahu a Jánovi Kapistránskemu. Na Jánov popud si osvojili bojový pokrik: *„Vítazstvo, Ježišu, vítazstvo!“* Tento pokrik demoralizoval Osmanov a kresťanskí vojaci zvíťazili.

Ján Kapistránsky mal mnoho obdivovateľov už počas svojho života, blahoslavený bol pápežom Levom X. v roku 1514. V roku 1690 pápež Alexander VIII. vyhlásil tohto významného františkánskeho kazateľa za svätého. Ján Kapistránsky patril k obľúbeným svätcom v Uhorsku i v Taliansku.

Pius II. (1458 - 1464)

Po smrti Kalixta III. sa stal pápežom Aeneas Silvius Piccolomini, ktorý sa svojho času zúčastnil krížových výprav proti husitom. Piccolomini prijal meno Pius II. a bol takisto typickým predstaviteľom renesančného pápežstva. Do 40. roku svojho života žil lahtikárskym životom, no po ťažkej chorobe sa duchovne obrátil a

nakoniec sa stal kňazom.

Pius II. pokračoval v tradíciách Kalixta III, vďaka ktorému sa stal kardinálom a v roku 1459 vyzval na krížovú výpravu proti Turkom. V bojoch proti Turkom finančne Pius II. podporoval aj známeho valašského šľachtica Vlada III. Draculu, ten neustále tvrdo útočil na turecké územia a tureckých vojakov. Pozornosť Pia II. však vyčerpávali značné vnútorné boje na Apeninskom polostrove, kde súperili medzi sebou o vplyv Pápežský štát, Janov, Benátky, Florencia, Lombardia a Neapolské kráľovstvo.

Politické aktivity Pia II. prekračovali rámec pápežského štátu, pápež sa snažil vstupovať okrem rozhodného boja proti Turkom aj do vojny medzi Poľskom a ródom Nemeckých rytierov 1454 – 1466, či do sporov o nástupníctvo v Čechách medzi Habsburgovcami a Jiřím z Poděbrad. Blízkym priateľom a spojencom Pia II. bol uhorský panovník Matej Korvín, ktorý počas celej svojej vlády vždy bojoval usilovne proti osmanskému nebezpečenstvu. Základ Korvínových jednotiek predstavoval známy Čierny pluk, vyrastajúci z husitských a bratríckych tradícií. Pápežské vojská a Uhri bojovali proti Osmanom v kresťanskej koalícii spoločne aj s albánskym kresťanom Skanderbegom a Valachmi.

Pius II. sa riadil heslom: *„Pápež je síce človek, ale keď menuje cirkevných hodnostárov, musí byť anjelom, lebo len zásluhy a nie doporučenia musia byť odmenené“*. Všetky svoje reformy nestihol vykonať, pretože v roku 1471 náhle umrel na mozgovú porážku.

Sixtus IV. (1471 - 1484)

Pia II. nahradil na pápežskom stolci Sixtus IV., vlastným menom Francesco della Rovere. Teologické vzdelanie získal Sixtus IV. u františkánov a na univerzitách v Bologni a Padove. Od roku 1464 stál v čele františkánskeho rádu a v roku 1467 sa stal kardinálom, pričom jeho titulárnym kostolom sa stala Bazilika San Pietro in Vincoli.

Po zvolení za pápeža Sixtus IV. pokračoval v politike Pia II. Obklopil sa členmi vlastnej rodiny a sympatizantami, spoločne s uhorským kráľom Matejom bránil Balkán a juh Európy pred moslimským nebezpečenstvom. Situácia sa však vo vojne proti Turkom nevyvíjala tak, ako by si Sixtus IV. predstavoval, uhorský panovník Matej Korvín sa totiž dostal do rozporov s nemeckými Habsburgovcami a to oslabovalo možnosti uhorských vojsk na balkánskom bojisku. Čierny pluk síce stále dokazoval svoju bojovú virtuozitu, Uhri ale nemali dostatok síl, aby dokázali silnejúcemu moslimskému tlaku koncepčnejšie čeliť.

Sixtus IV. viedol aj zložité rokovania s ruským veľkokniežaťom Ivanom III., ktorý po páde Byzancie prehlásil Rusko za pokračovateľa byzantskej tradície. Rokovania s Rusmi o prípadnom odstránení schizmy sa neskončili úspechom, Rusi i pápežské vojská však čiastočne začali koordinovať svoje bojové akcie proti Turkom. Práve zvyšujúci sa tlak Rusov na juhu Ruska a v Čiernomorí prinútil nakoniec Turkov stiahnuť časť svojich jednotiek z Balkánu a chrániť severné hranice Osmanskej ríše.

Blízkym spolupracovníkom Sixta IV. sa stal aj jeho synovec Giuliano della Rovere, ktorý sa neskôr stal v histórii známy ako pápež Július II. Sixtus IV. úspešne posilňoval Pápežský štát aj v náročných mocenských bojoch na Apeninskom polostrove, kde Sixtus IV. tlačil najmä na Florenciu, ovládanú Mediciovcami. Sixtus IV. sa snažil obmedziť aj moc Benátok, ktoré pri presadzovaní svojich mocenských záujmov často spolupracovali aj s Turkami.

Sixtus IV. bol známym mecenášom umenia. Menil stredoveký Rím na renesančné mesto. K najznámejším pamiatkam, ktoré nechal Sixtus IV. Postaviť, patrili kaplnka Sixta IV., bazilika Santa Maria del Popolo, kostol Santa Maria della Pace a i. Sixtus IV. pozval do Ríma množstvo renesančných umelcov, ktorých bohato sponzoroval. Pokračoval v rozširovaní vatikánskych archívov.

Alexander VI. (1492 - 1503)

Alexander VI. bol synovcom Kalixta III., ten povolal Alexandra zo Španielska a financoval Alexandrove štúdium v Bologni. Neskôr Kalixt III. vymenoval Alexandra za kardinála a za vicekancelára Svätej stolice. V pápežských službách sa ako nuncijs dlhšie roky zdržoval Alexander aj na portugalskom či španielskom kráľovskom dvore (základy novodobého Španielska potvrdil sobáš Izabelky Kastílskej a Ferdinanda Aragónskeho).

Alexander VI. nepatril k predstaviteľom vysokého katolíckeho kléru, ktorý by nadchol svojím bohabojným životom. Dlhé roky žil Alexander v konkubinate s bohatou Rimankou Vanozzou Catanei, s ktorou mal štyri deti (synovia Giovanni, Cesare, Gioffre a dcéra Lucrezia). Pápež Pius II. ho často napomínal kvôli jeho neprístojnému správaniu. U Sixta IV. (janovská rodina della Rovere) sa dostal do nemilosti.

Keď sa stal Alexander VI. pápežom, otvorene začal presadzovať nepotizmus a podľa cirkevných historikov svojich oponentov odstraňoval všetkými možnými prostriedkami. Na druhej strane bol ale aj skúseným administrátorom, v Pápežskom štáte nastolil poriadok a prisľúbil sa angažovať aj v protitureckých bojoch.

Sobášom svojej dcéry Lukrécie so Sforzovcami sa snažil posilniť pápežský vplyv aj v Lombardii (Lukrécia trikrát odovdela). Cenným spolupracovníkom Alexandra VI. bol jeho syn Cezare Borgia, z ktorého spravil biskupa a kardinála, ďalších synov výhodne oženil v Španielsku. Svoj vplyv preukázal i presadením medzinárodnej zmluvy v Tordesillas z roku 1494. Na základe tejto zmluvy si Portugalci a Španieli rozdelili vplyv nad svetom, pretože boli prvými krajinami, ktoré podnikali zámorské cesty, pričom kolonizovali nové územia v Amerike (1492 Krištof Kolumbus objavil Ameriku), Ázii i Afrike.

Postupne však na Apeninskom polostrove začal silnieť protiborgiovský odpor. Alexander Borgia ešte dokázal potlačiť hnutie dominikánskeho mnícha Girolama Savanarolu vo Florencii (1495-1498), Savanarola, ktorý stál v čele Kristovej republiky vo Florencii a bol nekompromisným odporcom Alexandra VI. Protiborgiovské kruhy vo Florencii získali na svoju stranu Francúzov. Alexander VI. sa dostal do konfliktu s Neapolcami.

zdroj: wikipedia

Hlavným lídrom v boji proti klanu Borgiovcov však bol kardinál Giuliano della Rovere, neskorší pápež Július II. Alexander VI., zahnaný do kúta, neváhal nakoniec požiadať o pomoc tureckého sultána Bajazida II. Jeho spojenectvo s Turkami ale nebolo korunované úspechom, pretože Alexander VI. Borgia náhle umrel (pravdepodobne na následky otravy, otrávený bol aj jeho syn Cesare, ten sa však zázrakom vystrábil). Cesare Borgia nakoniec musel utiecť do Španielska, kde sa uchýtil na dvore kráľa z Navarry (Baskicko) a v baskických službách nakoniec zahynul.

Borgiovcov s obľubou pranierujú všetci nepriatelia katolíckej Cirkvi. Ale Borgiovci neprekračovali morálne či etické normy charakteristické pre európske šľachtické a kráľovské dvory 16. storočia a určite majú na svedomí menej morálnych excesov ako napríklad anglický panovník Henrich VIII., ktorého pozitívne vykresľuje najmä anglosaská historiografia. Alexander VI. bol takisto známym mecenášom umenia, počas jeho pontifikátu v Ríme vznikli Borgiove apartmány na prvom poschodí Apoštolského paláca a štedro dotoval najmä renesančného umelca Bernardina di Betto. Pochovaný je v kaplnke rímskeho kostola Santa Maria in Monserrato degli Spagnoli, spolu so svojím strýkom Kalixtom III.

Július II. (1503 - 1513)

Po smrti Alexandra VI. sa pápežom stal starý a chorľavý kardinál Pius III., vlastným menom Francisco Piccolomini, ktorý bol synovcom Pia II. Bol však chorľavý a starý a pápežom bol len 26 dní. Po náhlej smrti Alexandra VI. sa stal pápežom Július II., ktorého mnohí spoločne s Urbanom II., (vyhlásenie I. krížovej výpravy) považujú za najbojovnejšieho z pápežov. Prezývali ho „Il Papa Guerriero“ (pápež bojovník), pretože jeho pontifikát sa nesie v znamení vojen, ktorými výrazne posilnil Pápežský štát. Podarilo sa mu oslabiť moc Benátok, Francúzov i Španielov a Pápežský štát začal výrazne ovplyvňovať politické dianie na Apeninskom polostrove.

Július II. bol vynikajúcim diplomatom, vojvodcom, politikom i mecenášom umenia. Július II. sa spoliehal na príslušníkov Švajčiarskej gardy, ktorých do Ríma povolal Sixtus IV. Mundúry Pápežskej gardy podľa všeobecnej povery navrhoval renesančný umelec Michelangelo (dnes túto tézu odborníci spochybňujú), ktorého Július II. takisto finančne podporoval. Priamu osobnú stráž Júlia II. tvorilo 150 mužov švajčiarskeho kondotiéra Kaspara von Silenena. Švajčiarska garda stráži pápežov dodnes.

zdroj: wikimedia commons

Geniálnym ťahom Júlia II. bolo odstavenie všetkých profrancúzskych biskupov na sneme v Pize, ktoré oslabilo aj možnosti Francúzov ovplyvňovať dianie na Apeninskom polostrove. Nasledovalo mocenské zlomenie Benátok (vojny Cambraiskej ligy a vojny Svätej ligy).

Nehynúcu slávu dosiahol Július II. (nechával sa často zobrazovať v celotelovom vojenskom brnení) ako štedrý mecenáš umenia. Do obdobia jeho pontifikátu spadá pôsobenie takých velikanov ako Michelangelo,

Bramante či Raffael. Pod Bramanteho vedením sa začala vo veľkom prestavovať Svätopeterská bazilika, Michelangelo pokračoval s výzdobou Sixtínskej kaplnky, tieto pamiatky dodnes obdivujú státisíce návštevníkov.

Július II. bol vynikajúcim diplomatom a vojvodcom, veľkým talianskym národovcom, ktorý chcel na Apeninskom polostrove oslabiť vplyv cudzích mocností. Skonsolidoval pomery natoľko, že sa mu podarilo nechať svojmu nástupcovi plnú pápežskú pokladnicu a keď zomrel, smútili za ním nielen jeho prívrženci, ale jeho pamiatku si uctili aj jeho oponenti, ktorí si ho takisto vážili za snahy zjednotiť a oslobodiť talianske štáty spod cudzieho vplyvu. Dnes sú ostatky Júlia II. uložené v jeho kardinálskom chráme, v Bazilike di San Pietro in Vincoli.

Lev X. (1513 - 1521)

Lev X. predstavuje zmenu na pápežskom tróne. Po Janovčanoch a Španieloch sa opäť na pápežský trón dostala rodina Mediciovcov, tá mala vždy silné pozície vo Florencii. Mediciovci prežili koncom 15. a začiatkom 16. storočia dosť ťažké obdobie, pretože ich na krátku dobu dokonca z Florencie vyhнали (Girolamo Savonarola, Alexander VI., Július II.), no po smrti Júlia II. sa ich postavenie na Apeninskom polostrove opäť zlepšilo. Pri konkláve, na základe ktorého sa pápežom stal Lev X., zohral dôležitú úlohu uhorský kardinál Tomáš Bakócz, ten sa zo všetkých síl snažil zorganizovať krížovú výpravu proti Turkom (situácia nakoniec vyústila do povstania Juraja Dóžu) a bol cenným podporovateľ poľského kráľovského rodu Jagelovcov, ktorí vládli v Uhorsku (1490 – 1526).

zdroj: Flickr

Do obdobia pontifikátu Leva X. spadá Lutherove vystúpenie, ktoré prinieslo so sebou mohutné turbulencie v politickom i náboženskom živote. Okrem Luthera sa na európskej scéne postupne objavili aj ďalší reformátori, najmä Kalvín a Zwingli. Lev X. proti Lutherovi aktívne vystupoval, na pápežov popud sa uskutočnila učená dišputa medzi dominikánom Dr. Eckom a Lutherom, ktorá sa skončila teologickou porážkou Martina Luthera. Lev X. pokračoval v podpore známych renesančných umelcov, počas pontifikátu Leva X. pokračovali vo svojej umeleckej činnosti Michelangelo, Rafael a i.

Nástupcom Leva X. sa stal pápež Hadrián VI. (1521 – 1523). Skromný a tichý Holanďan sa nedokázal presadiť ani v náboženskej a ani politickej oblasti. Situácia v Nemecku sa aj naďalej vďaka Lutherovi dramatisovala a nemecké kniežatá sympatizujúce s Lutherom sa dokonca nechali počuť, „že radšej budú slúžiť Turkom ako pápežovi“. Reformácia, ktorá sa rozšírila aj vo Švajčiarsku, Francúzsku a Holandsku spôsobila pápežovi Hadriánovi VI. množstvo starostí. Hadrián VI. sa chystal zvolať cirkevný snem, ktorý by nahromadené problémy riešil, no takéto stretnutie zvolať nestihol, pretože v roku 1523 náhle umrel.

Klement VII. (1523 - 1534)

Po smrti Hadriána VI. sa pápežom stal Klement VII. (1523 – 1534), pôvodom takisto z florentskej rodiny Mediciovcov. Ako mladík vstúpil do rádu bojovných rytierov Johanitov, ktorí aktívne bojovali proti Turkom. Ich hrdinský boj proti Turkom vrcholil v 16. storočí pri obrane dnešného ostrova Malta.

V zahraničnej politike sa Klement VII. postavil na stranu Francúzov a odmietal akceptovať požiadavky Karola V. Habsburského. Situácia sa však nevyvíjala tak, ako si Francúzi a pápež predstavovali, Habsburgovci, ktorí ovládali Španielsko, veľkú časť Nemecka, Rakúska i Uhorsko a Čechy sa nakoniec presadili aj v boji proti Francúzom a pápežovi. Karolove vojská dokonca zajali na konci prvej francúzsko-habsburskej vojny (1521 – 1525) francúzskeho panovníka Františka I. a počas II. francúzsko-habsburskej vojny nemeckí landsknechti vypálili v roku 1527 aj Rím (*sacco di Roma*) a deprimovaného Klementa VII. obkľúčili v Anjelskom hrade.

Nebyť hrdinstva Pápežskej gardy, možno by Klementa VII. čakal oveľa krutejší osud. Nakoniec hlad prinútil Klementa VII. vzdať sa, ale Habsburgovci boli nútení uzavrieť s Klementom VII. mier, pretože medzi landsknechtami sa rozšírila silná epidémia, väčšina landsknechtov, ktorá vypálila Rím zahynula a vojenská moc Habsburgovcov sa oslabila.

Počas pontifikátu Klementa VII. v roku 1526 Turci zničili Uhorsko a obsadili jeho centrálnu časť. Rakúski Habsburgovci sa museli stiahnuť na sever a Slovensko sa tak približne na 150 rokov stalo hraničným územím pustošeným Turkami. Od katolicizmu počas pontifikátu Klementa VII. odpadol aj anglický panovník Henrich VIII., ten sa neskôr stal hlavou anglikánskej cirkvi. Po roku 1530 sa Klement VII. zo všetkých síl snažil odstrániť všetky škody, ktoré Rím počas *Sacco di Roma* utrpel. Zachránil a reštauroval množstvo poničených pamiatok, v roku 1534 však náhle umrel. Klementom VII. sa končí obdobie renesančného pápežstva.

zdroj: Flickr

Renesančné pápežstvo je hodnotené odborníkmi rozporuplne. Tradičné morálne a etické kresťanské hodnoty podľa kritikov Cirkvi v období existencie renesančných pápežov značne utrpeli, kríza v Cirkvi vyvrcholila v reformácii, tá priviedla k odpadnutiu celých oblastí od Ríma. Situáciu sa nakoniec podarilo stabilizovať až vďaka protireformácii. Napriek niektorým negatívam je celé toto obdobie svedectvom nesmierneho hrdinstva a boja proti moslimskému nebezpečenstvu, hlbokoj viery. Vďaka renesančným pápežom sa na území Európy objavilo množstvo renesančných pamiatok, ktoré tvoria dnes dôležitú a neoddeliteľnú súčasť svetového umeleckého dedičstva.

URL adresa článku: <https://christianitas.sk/renesančne-papezstvo-a-jeho-strucna-charakteristika-1447-1534/>

